

۱۵۶ ۱۸۹۸

رسانه

حقوق بشر و شهروندی

در عصر جهانی شدن

دکتر امیر بی بی پور

سرشناسه: بی پروا، امیر، ۱۳۶۷ -
 عنوان و نام‌پدیدآور: رسانه، حقوق بشر و شهروندی در عصر جهانی
 شدن / امیر بی پروا
 مشخصات نشر: تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷
 مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص.
 فروست: علوم اجتماعی؛ ۱۱۴۹.
 شابک: 978-964-511-948-3
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا.
 یادداشت: کتابنامه: همچنین به صورت زیر نویس.
 موضوع: رسانه‌های گروهی — جنبه‌های اجتماعی
 موضوع: Mass media -- Social aspects :
 موضوع: حقوق بشر — Human rights
 موضوع: رسانه‌های گروهی و جهانی شدن
 موضوع: mass media and globalization :
 موضوع: حقوق بشر و جهانی شدن
 موضوع: حقوق مدنی — Civil rights
 رده‌بندی کنگره: ۹۶: ۵۹/ب/ ۱۲۶۰ HM
 رده‌بندی دیویی: ۲/۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۵۱۴

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل، مکترونیکی ...) از این اثر بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن ما اطلاع دهید.

۱۱۴۹

نشر میزان

رسانه، حقوق بشر و شهروندی

دکتر امیر بی پروا

چاپ اول: بهار ۱۳۹۷

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

شماره: ۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۹۴۸-۳

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاوسی فر، کوچه نکیسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.NashreMizan.ir

فهرست اختصاری مطالب

مقدمه ۹

بخش اول: رسانه‌ها، حقوق بشر و حقوق شهروندی در عصر جهانی شدن

- فصل اول - رسانه و کارکرد آن در عصر جهانی شدن ۱۶
- فصل دوم - نقش بشر و شهروندی ۶۲
- جمع‌بندی بخش اول ۹۲

بخش دوم: نقش رسانه‌ها در تضمین حقوق بشر و شهروندی

- فصل اول - ضرورت نظارت بر اجراء حقوق بشر در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی ۹۹
- فصل دوم - ضعف مکانیزم‌های نظارتی ۱۳۳
- فصل سوم - رسانه‌ها و کارکرد نظارتی بر حقوق بشر و شهروندی ۱۴۳
- جمع‌بندی بخش دوم ۱۷۹

بخش سوم: نقش رسانه‌ها در توسعه حقوق بشر و شهروندی

- فصل اول - ضرورت و ابعاد توسعه حقوق بشر و شهروندی توسط رسانه‌ها ۱۸۲
- فصل دوم - آموزش حقوق بشر و شهروندی توسط رسانه ۱۹۱
- فصل سوم - نقش آموزش رسانه‌ای در توسعه حقوق بشر و شهروندی ۲۰۳
- جمع‌بندی بخش سوم ۲۱۴
- نتیجه‌گیری ۲۱۵
- فهرست منابع و مآخذ ۲۲۳

مقدمه

امروز با پیشرفت علم، گسترش فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات، روند پرشتاب جهانی شدن و حذف تدریجی پدیده مرزها و شکل‌گیری دهکده جهانی رسانه‌ها دارای نقش انکارناپذیری در تحولات جهان می‌باشند.

از زمان اختراع تلگراف توسط ساموئل مورس آمریکایی و اختراعات جدید مربوط به ارتباطات فنی و رادیویی و تلویزیونی و اینترنتی را در بر می‌گیرد و از لحاظ موضوعی ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی را شامل می‌شود. (معمدئزاد، ۹۰: ۲۱)

ممکن است گفته شود که رسانه دارای چه مفهومی می‌باشد و از چه چیزی تعبیر به رسانه می‌شود؟ در پاسخ باید اظهار داشت که رسانه‌های جمعی یا همان وسیله ارتباط جمعی را اشخاص و سازمان‌هایی می‌سازند که با عموم از طریق مطبوعات، رادیو، تلویزیون و اینترنت ارتباط برقرار می‌کنند.

(available at: http://www.protectionline.org/img/pdf/journalism_media.pdf
(accessed 08/03/13))

رسانه‌ها را با توجه به پیشرفت تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات می‌توان در دو مقوله رسانه‌های سنتی و مدرن قرار داد که این تقسیم‌بندی را می‌توان به کارکرد رسانه‌ها صورت می‌گیرد. رسانه‌های سنتی عبارتند از مطبوعات، رادیو، تلویزیون و رسانه‌های مدرن را به طور کلی می‌توان در اینترنت و ماهواره تعریف نمود زیرا این تعبیر کلی شامل وب سایت‌ها، وب لاگ‌ها، پست‌های الکترونیکی و شبکه‌های اجتماعی می‌شود. رسانه‌ها گستره وسیعی را در بر می‌گیرند که با پیشرفت‌های امروز به عنوان یک مقوله تاثیرگذار در کلیه ابعاد زندگی دارای عمومیت می‌باشند. مخصوصاً رسانه‌های مدرن چون سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی در انتقال سریع اطلاعات و دریافت و ارسال اطلاعات انقلابی عظیم در عصر حاضر ایجاد کرده‌اند به طوری که کلیه نهادهای جامعه بین‌المللی از آنها متأثر گشته‌اند. کارکرد رسانه‌ها آنها را درگیر در مسائل مختلف جامعه جهانی کرده است و سبب حذف موانع سیاسی، تاریخی، جغرافیایی گردیده است به

گونه‌ای که ایده دهکده جهانی را محقق ساخته‌اند. برای شناخت هر نوع تأثیری بر ابعاد مختلف زندگی حاضر ضروری است کارکرد رسانه‌ها را شناخت و پس از شناخت کارکردهای آن می‌توان تأثیر آن را بر حقوق بین‌الملل به صورت کلی و حقوق بشر و شهروندی به صورت خاص سخن گفت.

به طور کلی کارکرد رسانه‌ها اعم از رسانه‌های سنتی و مدرن را می‌توان تقسیم به چهار قسم نمود که عبارتند از:

۱. نظارت بر محیط به معنای جمع‌آوری و توزیع اطلاعات در مورد رویدادهای محیط اطراف، هم در داخل و هم در خارج یک جامعه خاص و این امر تا اندازه‌ای، نظیر آن چیزی است که عموماً به مثابه اداره و هدایت اخبار مورد نظر قرار می‌گیرد.

۲. همبستگی بخشی از جامعه در واکنش به محیط: همبستگی در اینجا شامل تفسیر اطلاعات مربوط به محیط و توصیه مربوط به نحوه رفتار در واکنش نسبت به این رویدادها است. این فعالیت تا حدودی به عنوان ویرایش یا تبلیغ سیاسی شناخته می‌شود.

۳. انتقال میراث اجتماعی از نسلی به نسل دیگر: انتقال فرهنگ منوط به منتقل کردن اطلاعات ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از نسلی به نسل دیگر یا از اعضای یک گروه به تازه واردهای آن گروه است. این امر عموماً به مثابه فعالیت‌های آموزشی شناخته می‌شود.

۴. تفریح و سرگرمی: این مقوله بیان‌گر کارکرد و حاصل ارتباطی در تفریح و سرگرمی مخاطبین آن می‌باشد.

با توجه به کارکردهای رسانه‌ها آنچه که بدیهی می‌باشد و نکته قابل توجه است انسان می‌باشد به این معنا که مخاطب تمامی رسانه‌ها و محتوای برنامه‌های آن انسان است. که موضوع محوری وضعیت حقوقی می‌باشد که وضعیت حقوق بشر و شهروندی در این مقوله جالب توجه می‌باشد. زیرا که رسانه‌ها به عنوان وسایل ارتباط جمعی در عصر پیشرفت‌های تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات در همه جا حاضر بوده‌اند و توانسته‌اند بر محدودیت‌های زمانی و مکانی غلبه نمایند و به عنوان یک پدیده فرا مرزی در زندگی امروز انسان عمل نمایند.

حقوق بشر به معنای حقوقی که هر انسانی به صرف انسان بودن صرف نظر از نژاد، مذهب، ملیت و زبان از آن برخوردار است، که شامل مولفه‌های مختلفی چون حق حیات، آزادی بیان، آزادی دسترسی به اطلاعات، آزادی مذهب، آزادی رفت و آمد، حق بر غذا، بهداشت، آموزش، مسکن، حق تعیین سرنوشت، حق بر توسعه و... می‌باشد که از موضوعات مورد توجه در رسانه‌ها نیز می‌باشند. حقوق شهروندی حقوق رسمی است به معنای حقوق شناخته شده برای اشخاصی که عضو جامعه معینی می‌باشند که این حقوق و اجرای آنها از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت می‌باشد. (Veldhuis, 2012: 1) این قسم اخیر از حقوق را افراد به علت این که تبعه کشوری خاص هستند را دارا می‌باشند که دولت‌ها مکلف به تامین این حقوق برای اتباعشان می‌باشند بدون هیچ انتخاب کردن، حق انتخاب شدن، حق شرکت در فعالیت‌های حزبی و... از مصادیق حقوق شهروندی می‌باشند.

با عنایت به این که موضوعات حقوق بشر و شهروندی از موضوعاتی هستند که رابطه بسیار نزدیکی با یکدیگر دارند. قانون توجه وسایل ارتباط جمعی می‌باشند، به گونه‌ای که اگر در جایی از کر خاور حق حیات انسان نقض شود از طریق برنامه‌های رسانه‌ها چون درج خبری در یکی از شبکه‌های اخبار یکی از شبکه‌های تلویزیونی، یا از طریق سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی افراد دیگر از آن مطلع می‌شوند؛ دولت‌های ناقض حقوق بشر و شهروندی از طریق رسانه‌ها به تمام عمومی دنیا و سازمان‌های بین‌المللی معرفی می‌شوند، یکی از این نمونه‌ها سماده سازمان عفو بین‌الملل از برنامه‌های رادیویی و گزارش‌های روزنامه‌ها برای تایید اتهام‌های موهوب به خشونت‌ها و شکنجه‌های صورت گرفته است. مورد اخیر این امر را می‌توان گزارش خبری از رفتارهای خشونت‌آمیز در زندان‌های اشغالگران امریکایی به خصوص زندان ابوغریب در عراق دانست، که جهان وقتی به این مساله حساس شد که تصویر آن در رسانه‌های مکتوب و تصویری به نمایش در آمد و باعث ایجاد نگرانی در سطح بین‌الملل شد. (نواختی مقدم، ۱۳۸۸: ۳۶)

رسانه‌ها ابزاری هستند که به مخاطبین خود مولفه‌های حقوق بشر و شهروندی را آموزش می‌دهند و موجب آشنایی آنان با حقوق خویش می‌شوند به طوری که سطح آگاهی‌های عمومی در جامعه افزایش می‌یابد و موجب گسترش مطالبات سیاسی، مدنی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌شوند.

حال رسانه‌ای را که با توجه به محتوای برنامه‌های آن و کارکردهایش ابزاری است که با آشنا کردن افکار عمومی با حقوق بشر و شهروندی اشخاص را با حقوقشان آشنا کرده و با اعلام موارد نقض حقوق بشر و شهروندی افکار عمومی دنیا را نسبت به موضوع هدایت نموده است و رسانه‌ای که با ترویج روحیه تساهل و مدارا در فرهنگسازی حقوق بشر نقش داشته است آیا می‌توان رسانه‌ها را ابزاری دانست که در تضمین و توسعه حقوق بشر و شهروندی موثر باشند؟ آیا رسانه‌ها در تضمین و توسعه حقوق بشر و شهروندی تاثیرگذار می‌باشند؟

در رران معاصر با گسترش و رشد حقوق بین‌الملل بشر و پیدایش نهادهای ملی و بین‌المللی دولتی و غیر دولتی حمایت از حقوق بشر و شهروندی و پیشرفت انواع رسانه‌های مدرن به عنوان ابزاری کارآمد در مسائل بین‌المللی و داخلی امروز رسانه‌ها به عنوان یک بازیگر فعال در موجات گزارش موضوعات حقوق بشری و شهروندی را برای کلیه فعالان دولتی و غیردولتی فراهم ساخته‌اند. به طوری که با نگاه به وقایعی چون یوگسلاوی سابق، رواندا، ترویس عراق، افغانستان و موج بیداری اسلامی در کشورهای عربی که مسائل بسیار مشهور اوایل قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم بوده‌اند رسانه‌ها در انتشار اخبار و اطلاعات و آگاهی عموم از وقایع، بسیج افکار عمومی، پاسخ‌گویی دولت‌ها و جامعه بین‌الملل و اقدامات بین‌المللی دارای تاثیری فعال و مرتبط بر موضوعات حقوق بشری و شهروندی بوده‌اند. به گونه‌ای که موجبات تضمین این حقوق را فراهم نموده‌اند و رسانه را ضامن اجرای حقوق بشر و شهروندی در عرصه حقوق داخلی و بین‌الملل می‌توان قلمداد نمود. از طرف دیگر رسانه‌ها در ترویج قواعد حقوق بشر و شهروندی در چهارچوب کارکردهای خود دارای تاثیری مستقیم بوده‌اند و ملل مختلف را با این هنجارها آشنا می‌سازند و همین‌طور نقش آنها در نرم‌سازی این قواعد قابل مذاقه می‌باشد که در فصول این کتاب به آنها پرداخته می‌شود.

باید اشاره کنم همزمان با تدریس در دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری و مطالعات گسترده منابع مرتبط در نگارش این کتاب حضور در آکادمی حقوق بین‌الملل بشر و بشر دوستانه ژنو و شرکت در جلسات کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملل متحد در طی برنامه آموزشی آکادمی و اخذ راهنمایی‌های متخصصین

حقوق بین‌الملل در ایران و اروپا توجه اینجانب را به نقش رسانه‌ها در عرصه حقوق بین‌الملل به ویژه حقوق بین‌الملل بشر بیشتر نمود و سبب شد که به عنوان یک پژوهش مستقل سعی به مطالعه و تحقیق در نقش رسانه‌ها در تضمین بشر و شهروندی به عنوان یک موضوع کاربردی در مناسبات جامعه بین‌المللی کنونی پردازم.

لازم میدانم در گردآوری این اثر از تمامی بزرگوارانی که در تهیه مطالب و گردآوری آنها در داخل و خارج کشور اینجانب را راهنمایی نمودند تشکر نمایم.

امیر بی‌پروا

مرداد ماه هزار و سیصد و نود و شش